

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QISHLOQ VA SUV XO'JALIK
VAZIRLIGI**

OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

ANDIJON QISHLOQ XO'JALIK INSTITUTI

“Pedagogika va tabiiy fanlar” kafedrası

REFERAT

“Agronomiya” fakulteti KT (Agr) yo'nalishi I-bosqich, 1-guruh

Mavzu: Idrok

Tekshirdi: Sh. Alibekov

Bajardi: D. Ro'zimatova

Andijon -2013

MAVZU. IDROK

REJA.

1. Idrok va uning xususiyatlari.
2. Fazoni, vaqtni va xatti-harakatni idrok etish.

Idrok –bu narsa va xodisalarni bizni sezgi organlarimizga ta'sir etish asosida ularni yaxlit obrazlarini yuzaga kelishi jarayonidir.

Idrokning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- A) predmetliligi;
- B) yaxlitligi;
- V) strukturaliligi;
- G) konstantligi;
- D) mantiqiyiligi;
- E) tanlanganligi.

Predmetlilik – bu ob'ektivlashtirish akti bo'lib, u tashqi olamdan olingan ma'lumotlarni o'zida mujassamlashtiradi. Predmetlilik pertsetiv jarayonlarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Odamda biz predmetlarni tashqi ko'rinishga qarab emas, ularni amaliyotda qo'llanilishiga ham e'tibor beramiz.

Yaxlitlik – predmetlarni u haqidagi ma'lumotlarni jamlagan holda yaxlit idrok etishi.

Tizimlilik – biz predmetlarni sezgilar yig'indisi sifatida emas, balki bu sezgilar asosida predmet strukturasini ma'lum bir vaqt oralig'ida shakllanuvchi uning elementlari orasidagi bog'liqlikni idrok etamiz. Biz ushbu sezgilar abstraktlashgan umumlashgan sezgilar tizimini aks etamiz.

Konstantlilik – (doimiylik) – idrok etilgan predmet xususiyatlarini doimiy masalan qorong’ida yorug’ida ham oq qog’oz qalam 20 sm, 1m yoki 5 m uzoqlikda bir xil kattalikda idrok etiladi.

Anglanilganlik – anglangan holda idrok etishi ya’ni predmetni aniq guruh sinfga kiritgan holda umumlashtirish.

Tanlanganlik - ko’p ob’ekt ichida boshqalar bilan solishtirilganda konkret ob’ekt “fon” dan ajratilishi.

Idrokning ob’ektiv va subektiv turlari mavjud.

Ob’ekt tur: aniq batafsil, qiziqishlar aralashmagan holda idrok etish.

Subektiv: idrok qilishda o’z fikrlarini va qarashlarini kiritishi.

Shu bilan birga emotsional idrok etish turi ham mavjud.

Idrokdagi alohida xodisalar –illyuziya, gallyutsinatsiya va subsensor idrokdir.

Illyuziya –inson ongida biror bir xodisa yoki ob’ektika mos tushmagan xotira tasavvur va idrok fenomenini mavjud bo’lishi

Gallyutsinatsiya – pertsentiv faoliyatini patologik buzilishi bo’lib, bunda idrok etilayotgan ob’ekti o’zi mavjud bo’lmaydi. Alahlash mastlikda o’zini bilmay valdirash unga misol bo’lishi mumkin.

Subsensor idrok- miyaga xis etish organlari orqali yetib keladigan signallarini inson tomonidan ongsiz ravishda idrok etilishi va qayta ishlanishi.

Idrok. Idrokning ta’rifi va uning xususiyatlari. Sezgi a’zolariga bevosita ta’sir etib turgan narsa va hodisalarning kishi ongida butunligicha aks ettirilishi idrok deyiladi. Idrokning sezgidan farqi, narsalarni umumlashgan holda, uning hamma xususiyatlari bilan birgalikda aks ettirilishidir. Idrokning muhim xususiyatlari uning predmetliliigi, yaxlitligi, strukturaliligi, doimiyliigi (konstantligi) va anglashilganligidir.

Idrokning predmetliliigi ob’ektivlashtirish hodisasi deb atalgan hodisada, ya’ni tashqi olamdan olinadigan axborotlarning o’sha narsaga mansubligida ifoda qilinadi.

Predmetlilik idrokning belgisi sifatida hatti-harakatni boshqarishda alohida rol o’ynaydi. Biz narsalarga ularning ko’rinishiga qarab emas balki ularni

amaliyotda qay tarzda ishlatishimizga muvofiq holda, yoki ularning asosiy xususiyatlariga qarab ham baholaymiz. Predmetlilik pertsektiv jarayonlarning o'zini, ya'ni idrok jarayonlarning bundan keyingi shaqllanishida ham rol o'ynaydi.

Idrokning yana bir xususiyati uning yaxlitligidir. Sezgi a'zolariga ta'sir qiladigan narsaning ayrim xususiyatlarini aks ettiradigan sezgilardan farqli o'laroq, idrok narsaning yaxlit obrazi hisoblanadi. YAxlit obraz narsaning ayrim xususiyatlari va belgilari haqida turli xil sezgilar tarzida olinadigan bilimlarni umumlashtirish negizida tarkib topadi.

Idrokning yaxlitligi uning strukturaligi bilan bog'langandir. Idrok ma'lum darajada bizning bir lahzalik sezgilarimizga javob bermaydi va ularning shunchaki oddiy yig'indisi ham emas. Biz ana shu sezgilardan amalda mavhumlashgan va bir muncha vaqt davomida shaqllanadigan umumlashgan strukturani idrok etamiz. Agar kishi biror kuyni tinglayotgan bo'lsa, oldinroq eshitgan ohangi yangisi eshittirila boshlagandan keyin ham uning qulogiga chalinayotganday tuyulaveradi.

Idrokning yaxlitligi va strukturaliligi manbalari, bir tomondan, aks ettiriladigan ob'ektlarning o'ziga xos xususiyatlaridir, va ikkinchi tomondan insonning konkret faoliyatida gavdalanadi, ya'ni analizatorlarning reflektor faoliyati natijasidir.

Idroknig doimiyliigi, konstantligi narsani idrok qilish sharoitlari o'zgarishiga qaramay, narsaga xos bo'lgan kattalik, shaql, rang va boshqa xususiyatlarning idrokimizga nisbatan bir xilda aks etishidir. Masalan, yoritish darajasi o'zgarishiga qaramay, biz qorni oq, ko'mirni qora narsa sifatida idrok qilaveramiz. Qizil chiroq ostida kitob sahifasi qizil bo'lib ko'rinsa ham uni oq deb, samolyotdan qaraganda yerdagi odamlar va narsalar kichkina bo'lib ko'rinsa ham ularni odatdagiday kattalikda deb idrok qilaveramiz. Kitob qanday ko'rinsa ham uni to'rtburchak deb, stakandagi qoshiq siniq ko'rinsa ham uni butun deb idrok qilamiz.

Narsalarning shaqli, katta kichikligi, rangini doimo bir xilda idrok qilish amaliy jihatdan nihoyatda katta ahamiyatga egadir. Idrokning konstantligi tevarak

atrofdagi narsalarni aslida qanday bo'lsa shundayligicha ob'ektiv ravishda bilishga imkon beradi.

Pertseptiv sistemaning faol ta'sir ko'rsatishi idrok konstantliligining haqiqiy manbaidir. Bir narsaning bir necha ko'rinishda bo'lishi uning invariantliligi deb, ya'ni obraz invariantliligi, xilma xilligi deb aytiladi.

Idrok yaxlitligi va konstantligi kishining o'tmish tajribasiga bog'liq bo'lib, bu xususiyat appertseptsiya deyiladi.

Demak, idrok faqat narsaga emas, idrok etayotgan subektning o'ziga ham bog'liqdir. Idrokda hamisha idrok etuvchi kishi shaxsining xislatlari, uning idrok etilayotgan narsalarga munosabati, kishining ehtiyojlari, qizikishlari, intilishlari, istaqlari va his-tuyg'ulari u yoki bu tarzda aks etadi. (Qandaydir shaqlarni «uchburchak», «aylana», «krujka» deb idrok qilish).

Shunday qilib, idrokning yaxlitligi va konstantligi uning teskari aloqa mexanizmi mavjud bo'lgan va idrok etilayotgan ob'ektning xususiyatlariga hamda uning hayot sharoitlariga moslashadigan, o'zini-o'zi tartibga soluvchi o'ziga xos hodisa ekanligi bilan ham izohlanadi.

Idrokning anglangan bo'lishi. Garchand idrok qo'zg'atuvchisining retseptorlarga bevosita ta'siri natijasida hosil bo'lsa ham, pertseptiv obrazlar hamisha muayyan ma'noli ahamiyatga ega bo'ladi. Kishining idroki uning tafakkuri bilan, narsaning mohiyatini tushunib yetishi bilan, uning ko'plab xossalarni bilishi bilan ham bog'liqdir. Narsani anglab idrok etish - unga fikran nom berish, ya'ni idrok etilgan narsani narsalarning muayyan guruhiga, sinfiga kiritish, uni so'z vositasida umumlashtirish demakdir. SHu nuqtai nazaridan olganda goh shaql, goh fon navbatma navbat idrok etish, «Ikki mazmunli» deb ataladigan rasmlar bilan tajribalar o'tkazish diqqatga sazovordir. (Kubiklar nechta?, vaza yoki bir biriga qarab turgan odamlarmi? va hokazo rasmlar.)

Shunday qilib, idrok subektning bundan oldingi tajribasiga bog'liq bo'ladi. Kishining tajribasi qanchalik boy bo'lsa, uning bilimlari qanchalik boy bo'lsa, uning idroki shunchalik to'liq bo'ladi, buyumda u shunchalik ko'p narsalarni ko'ra oladi.

Idrokning mazmuni kishi oldiga qo'yilgan vazifa bilan ham uning faoliyati sabablari bilan ham belgilanadi.

Subektning ustanovkasi (yo'l-yo'rig'i) ham, his-hayajonlari ham idrok mazmuniga ta'sir etadi.

Idrok ham sezgi kabi reflektor jarayondir. Shartli reflekslar, miya pustlog'idagi muvaqqat bog'lanishlar idrokning fiziologik asosini tashkil etadi. Bosh miya po'stida eng kuchli, dominant ko'zg'alish uchastkalarining yuzaga kelishi shaxsning xususiyatlari yoki holati bilan bog'liq bo'lgan idrok yo'nalishining fiziologik asosini tashkil etadi.

Idrokning fiziologik asosi nerv boglanishlarining ikkita turidan - bitta analizator doirasida hosil bo'ladigan bog'lanishlardan va analizatorlar aro bog'lanishlardan tarkib topadi. (Bitta retseptor va bir necha retseptor bilan idrok qilish).

Idrokni klassifikatsiya qilinishida ham sezgilardagi kabi idrok etishda ishtirok etuvchi analizatorlardagi mavjud farqlarga asoslanadi. Idrok etishda qaysi analizator ustunroq kelganiga muvofiq ko'rish-eshitish, paypaslab ko'rish, kinestezik, hidlash va ta'm bilish yo'li bilan idrok qilinishi farqlanadi.

Idrok qilish jarayoni odatda o'zaro birgalikda bir qancha analizatorlar vositasida sodir bo'ladi. Harakat sezgilari u yoki bu darajada idrokning barcha turlarida ishtirok etadi.

Materiyaning mavjud bo'lish shaqllari - fazo, vaqt va harakat idrokni tasniflashga (klassifikatsiyalashga) binoan fazoni idrok etish, vaqtni idrok qilish va harakatni idrok etish kabi alohida turlari ajratib ko'rsatiladi.

Idrok - pretseptiv harakatlar sistemasi bo'lib uni egallash maxsus o'rgatishni va tajribani talab qiladi. Ixtiyoriy idrok etishning muhim shaqli kuzatish bo'lib, u narsalarni yoki tevarak atrofdagi hodisalarni ko'ra bilish, bila olish va rejali idrok etishdir. Kuzatishning muvaffaqiyati ko'p jihatdan vazifaning aniqligiga, kuzatuvchining tajribasiga va bilimiga bog'liqdir.

Fazoni idrok qilish. Fazoni idrok qilinishi kishining o'zini qurshab turgan muhitni chamalashining muqarrar shartlaridan bo'lib, uning ushbu muhit bilan

o'zaro birgalikdagi harakatida katta rol o'ynaydi. Fazoni idrok qilish ob'ektlarning shaqli, hajmi va o'zaro birgalikda joylashuvi, ularning sathi, olisligi va yo'nalishlarining idrok etilishini o'z ichiga oladi.

Fazoni chamalashda harakat analizatori alohida rol o'ynaydi. Fazoni chamalashning maxsus qurollari qatoriga analizatorlar faoliyatida har ikkala yarim sharlar o'rtasidagi nerv bog'lanishlarini: binokulyar ko'rishni, binoural eshitishni, terining bimanual tuyishini, dirinik hid bilishni va shu kabilarni kiritish lozim.

Ko'zlarning turli olislikdagi narsalarni aniq ravshan ko'rishga moslashuvi 2 ta mexanizm - akkomodatsiya va konvergentsiya yordamida yuz beradi.

Akkomodatsiya - ko'z gavharining egriligini o'zgartirish yo'li bilan uning aksini sindirib qaytarish qobiliyatini o'zgartirish demakdir. Akkomodatsiya, odatda konvergentsiya bilan ya'ni ko'rish o'qlarini qayd qilinayotgan narsaga yo'naltirilishi bilan bog'liqdir. Konvergentsiya burchagi bevosita masofa indikatori ya'ni o'ziga xos masofa o'lchagich (dalnomer) sifatida foydalaniladi.

Ikkita qo'zg'otuvchi - narsaning ko'z to'rpardasidagi tasviri akkomodatsiya hamda konvergentsiya natijasida ko'zdagi mushaqlarning zo'riqishi o'lchamlari bir biriga moslangan holda birga qo'shilishi idrok etilayotgan narsaning hajmi haqidagi shartli refleks tarzidagi signal hisoblanadi. (Uzoqlikni va chuqurlikni idrok qilish, emaqalaydigan bolaning oyna ko'prik ustidagi harakati, zinalar nechta, kubiklar nechta? va boshqa misollar).

Ko'rish illyuziyalari: 1) kamon o'qi illyuziyasi; 2) temir yo'l izlari ko'rinishi; 3) tik chiziqlarning boshqacha ko'rinishi illyuziyasi. (TSilindr qalpoq); 4) yelpig'ich illyuziyasi; 5) kesishish illyuziyasi; 6) umumiy markazli doiralar illyuziyasi va b.

Ola-bula yuzaga chizilgan ketma-ket doiralar go'yo burama (spiral) chiziqlar singari idrok qilinadi. (Umumiy psixologiya kitobining 311 betidagi 24 rasm).

Illyuziya hayvonlarda ham kuzatiladi, ba'zi hayvonlar o'z tusini o'zgartirib, o'zini muhofaza qiladi. O'zini yashirishning samarali usuli mimikriyadir. Hayvonlarda rangini, qiyofasini o'zgartirishdir. (Hayvonlarning yil fasllariga, yashash joyiga qarab rangini o'zgartirishi).

Odamlar illyuziyadan maxsus maqsadga muvofiq foydalanishlarining eng ko'p tarqalgan turi maskirovka qilishdir. Og'irlikni idrok qilishda ham illyuziya hodisasi bo'lishi mumkin. Bunda hissiyot va xayol ta'sir etgan bo'lishi mumkin.

Vaqt va harakatni idrok qilish. Vaqtni idrok qilinishi voqelik hodisalarning ob'ektiv ravishda doimiyligini, tezligi va izchilligini aks ettirish demakdir. Vaqtni idrok qilish kishiga muhitdan mo'ljal olish imkonini beradi.

Odamda vaqt chamalash miya qobig'i bo'lmalarida ro'y beradi. Miya qobig'ining ma'lum bir joyida vaqt chamalash ro'y beradi, vaqtni sarhisob qilishning maxsus markazi mavjud degan taxmin asossizdir. Vaqtni idrok etilishi negizini qo'zgalish va tormozlanishning ritmik tarzda almashinuvi, markaziy nerv sistemasida, bosh miya yarimsharlarida qo'zgalish va tormozlanish jarayonlarinig susayishi oqibatidir.

Vaqtni idrok qilishda turli analizatorlar ayniqsa eshitish va kinestezik sezgilar ishtirok etadi. Makon va vaqt oraliqlari vaqtni idrok etishda juda muhimdir. (Quyosh holati va vaqt, turli tovushlar: xo'rozning qichqirishi, azon tovushi, bir xil vaqtda chalinadigan gudok, ma'lum jadval bo'yicha qatnaydigan poyezdning o'tishi yoki kechqurun ayrim qushlarning to'planib o'tishi, sayrashi va boshqalar eshitish sezgilari ta'sir qilayotgan qo'zg'otuvchining vaqtga oid xususiyatlarini: uning davomiyligini, ritmik xususiyatlarini va shu kabilarni aks ettiradi.)

Vaqt doimiyligini idrok etish ko'p jihatdan ichki kechinmalarga, hissiyotga ham bog'liq. Qiziqarli va chuqur asoslangan faoliyat bilan band bo'lishdagi vaqt juda qisqa, zerikarli va mazmunsiz faoliyatda vaqt o'tishi qiyin, uzoq deb idrok qilinishi mumkin.

Harakatni idrok qilinishi - ob'ektlarnig fazoda egallagan holati o'zgarishini aks ettirishdir. Harakatni idrok etilishi hayotiy muhim ahamiyatga ega.

Hayvonlar uchun harakat qiluvchi ob'ektlar xavf-xatar yoki oziqlanish imkoniyati paydo bo'lishi haqida signal vazifasini o'taydi va shunga javob berishga undaydi. (Masalan, baqa faqat harakatlanadigan hashorotlarnigina yeydi, bazi baliqlar ma'lum harakatlardan- to'lqindan qochadi, hurkiydi va hokazo).

Harakatni idrok etishda ko'rish va eshitish, kinestezik analizatorlar asosiy rol o'ynaydi. Tezlik, tezlanish, harakat yo'nalishi harakatdagi ob'ektning perimetri hisoblanadi.

Kishi ob'ektning fazoda u yoqdan bu yoqqa ko'chishiga oid ma'lumotlarni 2 ta har xil yo'l bilan, ya'ni ko'chish hodisasining o'zini bevosita idrok etish va bir muncha vaqt mobaynida boshqa joyda turgan ob'ektning harakati haqida xulosa chiqarish asosida olish mumkin.

Harakatlanayotgan ob'ektning harakatsizligi, agar u muayyan vaqt vaziyat birligini ko'z bilan idrok qilish mumkin bo'lmasa, harakatni o'tgan vaqt birligida idrok qilamiz lekin bu harakat natijasini idrok etish bo'ladi. (Soat millari siljishini bevosita kuzatib idrok qila olmasak ham bir necha vaqtdan keyin uning siljiganligini vaqt birligida idrok qilamiz)

Ko'rish orqali ob'ektlar harakati haqidagi axborotni 2 yo'l bilan: qayd etilgan nigoh va ko'zlarning kuzatuvchi harakati bilan olishimiz mumkin. Ko'zni uzmay kuzatish, ko'zni, gavnani burib kuzatish. Masalan, biz o'tirgan vagon harakatlanmasada, yonimizda turgan vagonga qarab bizning vagon yura boshladi deb idrok qilamiz yoki aksincha, biz o'rnimizda turibmizu, temir yo'l chetidagi stolbalar, daraxtlar yurmoqda deb idrok qilishimiz mumkin.

Hissiy tuyish - stroboskopik tuyish harakatni idrok qilishga ham taaluqlidir. Stroboskopik harakat tuyulma harakatga misol bo'ladi. Kinematograf ana shunday tuyushga asoslanadi. Ko'rish sezgisi kuzgatgich tasir qila boshlashi bilan darhol hosil bo'lmaydi va kuzgatgich ta'siri to'xtagandan keyin birmuncha vaqt o'tgach yo'qoladi. Kinoda sekundiga 24 kadr olmoshgani holda biz lip-lip o'tib turgan manzaralar turkumini emas, balki ma'lum darajada barqaror bo'lgan ta'sirni - tasvirni ko'ramiz. Ketma-ket yonadigan lampochkalar harakatdagi nurni tasavvur qilishga olib keladi. Bu hodisa «F-fenomen» ya'ni g'ayritabiiy, faqat harakatni idrok qilishda ko'rinadigan hodisa deb nomlangan.

Harakat eshitish analizatorlari yordamida ham idrok etilishi mumkin. Poyezdning yaqinlashib kelayotganligini yoki uzoqlashayotganligini, odam

tovushining pastlashib yoki balandlashib borayotganiga qarab, uning harakat yo'nalishini idrok qilish mumkin.

Harakatni idrok qilishda harakat tasavvurlarini vujudga keltiruvchi yordamchi belgilar, masalan, gavdaning tegishli holatlari – oyoq ko'tarilishi, quloq yoyilishi, gavdaning biror yoqqa bir muncha egilgan holatda bo'lishi va hokazolar katta rol o'ynaydi.

Ta'lim jarayonida o'quvchilar idrok «texnikasini» egallaydilar: narsani sinchiklab ko'zdan kechirishga, tinglashga, narsaning asosiy va muhim xususiyatlarini ajrata olishga o'rganadilar, idrok maqsadga yo'nalgan, boshqariladigan, ongli jarayonga aylana boradi.

O'quvchining yoshi ulg'aygan sari, uning idroki yanada mazmunli bo'lib boradi. O'quvchi idrokining ko'lami kengayadi, o'quvchi narsalarni rejali, izchil, ixtiyoriy ravishda va har tomonlama idrok qilishga o'rganib boradi.

O'smirlar o'zlariga yoqadigan narsalarni qunt va sabot bilan idrok qiladilar. O'smirlar bir narsaning o'zini ko'p marta idrok qilishni uncha yoqtirmaydilar - bu hol ham o'smirlar idrokiga xos bo'lgan xususiyatlardan hisoblanadi. Ammo maktabgacha yoshdagi va kichik maktab yoshidagi bolalar yoqtirgan narsalarini qayta-qayta eshitib yoki ko'rib rohatlanaveradilar.

O'smirga narsa va hodisalarning yangi tomonlarini mustaqil ochish juda yoqib tushadi. O'smirlar hamisha narsa va hodislarning aql va xayolni maftun etuvchi qandaydir yangi, g'alati tomonlarini izlaydilar. Bu yoshdagi bolalarni qahramonlar jasorati, buyuk voqealar, ulkan kashfiyotlar haqidagi va shu kabi hikoyalarni zo'r e'tibor bilan tinglashlariga qahramonona ishlar, sarguzashtlar haqidagi hamda ilmiy - fantastik adabiyotlarni sevib o'qishlariga sabab ham shundadir.

O'smirlar amalda ishlatib ko'rish mumkin bo'lgan narsalarni zo'r qiziqish bilan idrok qiladilar. SHu sababli ular tajribalar ko'rsatilishini juda yoqtiradilar.

Yuqori sinf o'quvchilarining idroki maqsadga ko'proq yo'nalgan bo'ladi va ular idroklarini o'zlari idora qila biladilar.

O'qituvchi tomonidan o'quvchilar faoliyatiga maqsad ko'zlagan holda rahbarlik qilish jarayonida o'quvchilarning idroki rivojlanadi. SHuning uchun darsda, ekskursiyada idrok va kuzatishning to'g'ri uyushtirilishi katta ahamiyatga ega.

Ta'lim jarayonida kuzatishlarni aktivlashtirish uchun o'quvchining kuzatilgan va idrok qilingan narsalarni keyin gapirib berishi lozimligi to'g'risida ogohlantirishning ahamiyati kattadir. Agar o'quvchi nimani kuzatganligi va idrok qilganligi haqida keyinchalik hisob berishi lozimligini oldindan bilsa, u kuzatish va idrok qilish jarayonida ancha faol bo'ladi.

Darsda o'quvchilar bilimlarini avvalo o'qituvchining og'zaki tushuntirishlarini idrok qilish orqali o'zlashtiradilar. So'zlar yordamida tushuntirilgan materialning idrok qilinishi ko'p jihatdan o'qituvchi nutqining xususiyatlariga bog'liq.

Materialni muvaffaqiyatli idrok qilishning yana bir muhim sharti ko'rgazmali qurollardan foydalanishdir. Material so'zlar yordamida har qancha yaxshi tasvir etib berilmasin, u bevosita kuzatishlar o'rnini bosa olmaydi.

Mavzu yuzasidan savollar:

1. Idrok va uning xususiyatlarini tushuntiring.
2. Fazoni, vaqtni va xatti-harakatni idrok etish xususiyatlarini izohlang.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ivanov.P. I, Zufarova. M. E. “Umumiy psixologiya” T. 2008.
2. Petrovskiy A.V. taxriri ostida. «Umumiy psixologiya». T. 1992.
3. G'oziev E.G'. Psixologiya. T. 1994.
4. Davletshin M.G. «Umumiy psixologiya». O'quv qo'llanma. T. 2002.
5. Davletshin M.G. Obshaya psixologiya. T.2003.